

Міжнародний науково-практичний журнал

№ 8 серпень 2009 р.

ЕКОНОМІКА & ДЕРЖАВА

Редакційна колегія

Федоренко Валентин Григорович, головний редактор, перший віце-президент Спілки будівельників України, ректор ІПК ДСЗУ, д-р екон. наук, почесний доктор Одеської державної академії будівництва та архітектури, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік УАН

Кучеренко Ганна Борисівна, відповідальний секретар

Амоша Олександр Іванович, директор інституту Економіки промисловості НАН України, д-р екон. наук, професор, академік НАН України

Бакуменко Валерій Данилович, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління, д-р наук з державного управління, професор

Андросюк Геннадій Олександрович, головний консультант Верховної Ради України, к-т екон. наук, доцент

Бодров Володимир Григорович, завідувач кафедри економічної теорії та історії економіки НАДУ при Президентові України, д-р екон. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Власюк Олександр Степанович, директор Національного інституту міжнародної безпеки, д-р екон. наук, професор

Волков Олег Ігоревич, ректор Київського національного університету технологій та дизайну, професор, член-кореспондент Академії педагогічних наук

Воротін Валерій Євгенович, заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, д-р наук з державного управління, професор

Гайдуцький Павло Іванович, заступник Голови Правління АКБ "Аркада", д-р екон. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Гнебіденко Іван Федорович, професор кафедри економіки і фінансів ІПК ДСЗУ, д-р екон. наук, професор

Гудзінський Олексій Дмитрович, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу ІПК ДСЗУ, д-р екон. наук, професор

Данилишин Богдан Михайлович, академік НАН України, Голова РВПС України НАН України, д-р екон. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Денисенко Микола Павлович, професор кафедри економіки і фінансів ІПК ДСЗУ, академік УТА, д-р екон. наук, професор

Дорофєєв Віталій Степанович, ректор Одеської державної академії будівництва та архітектури, д-р тех. наук, професор, академік Академії будівництва України

Жилиєв Ігор Борисович, заступник завідувача секретаріатом Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, д-р екон. наук

Захожай Валерій Борисович, директор інституту Міжнародної економіки та фінансів, д-р екон. наук, професор

Збігнєв Сікора, професор Гданського технологічного університету (Польща)

Іткін Олександр Феліксівич, генеральний директор інституту "Нафтогазбудізоляція", академік Академії будівництва України, д-р екон. наук

Корецький Микола Христофорович, завідувач відділу РВПС України НАН України, д-р наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Криклій Артур Станіславович, голова правління АКБ "Інтербанк", д-р екон. наук, професор

Кузьмін Олег Євгенович, директор навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Національного університету "Львівська політехніка", д-р екон. наук, професор, заслужений працівник народної освіти України

Маршавін Юрій Миколайович, професор кафедри державного управління та політики зайнятості ІПК ДСЗУ, к-т історичних наук, доцент

Могильний Олексій Миколайович, професор кафедри економіки і фінансів ІПК ДСЗУ, д-р екон. наук

Момир Джурович, президент Академії наук та мистецтв Чорногорії

Мордвінов Олександр Григорович, завідувач кафедри, Класичний приватний університет (м. Запоріжжя), д-р наук з державного управління, професор

Онисьченко Володимир Олександрович, ректор Полтавського національного технічного університету, д-р екон. наук, професор

Поважний Олександр Станіславович, ректор Донецького державного університету управління, д-р екон. наук, професор

Подлесний Сергій Антонович, ректор Красноярського державного технічного університету, професор, академік

Радиш Ярослав Федорович, професор кафедри управління охороною здоров'я НАДУ при Президентові України, д-р наук з державного управління, професор

Розпугенко Іван Васильович, завідувач кафедри економічної політики НАДУ при Президентові України, д-р наук з державного управління, професор

Саблук Петро Трохимович, директор ННЦ "Інститут аграрної економіки", д-р екон. наук, професор, академік УАН, заслужений діяч науки і техніки України

Салига Сергій Якович, проректор-директор інституту економіки Класичного приватного університету, м. Запоріжжя, д-р екон. наук, професор

Храмов Василь Олегович, завідувач кафедри державного управління та політики зайнятості ІПК ДСЗУ, державного управління та політики зайнятості ІПК ДСЗУ, професор

Чувардинський Олександр Георгійович, президент Союзу сприяння інвестицій і інновацій в економіку України, академік Академії екон. наук України, д-р політ. наук, к-т екон. наук, професор

Чумаченко Микола Григорович, президент Академії економічних наук України, радник президії НАН України, д-р екон. наук, професор, академік НАН України

Чухно Анатолій Андрійович, професор кафедри Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, д-р екон. наук, професор, академік НАН України

Шаров Юрій Петрович, перший заступник директора ДРІДУ НАДУ при Президентові України, д-р наук з державного управління, професор

Якушев Едуард Федорович, перший віце-президент Київської обласної ТПП, д-р екон. наук, професор

№ 8 (80)

серпень 2009

Журнал засновано у січні 2003 року.
Виходить щомісяця.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з

ЕКОНОМІКИ

(постанова президії ВАК України № 1-05/26 від 27 травня 2009 р.),
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
(постанова президії ВАК України № 1-05/2 від 27 травня 2009 р.)

Свідоцтво КВ № 9144,

від 09.09.2004 року

Передплатний індекс: 01751

Адреса редакції:

м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, а/с 61

Телефон: (044) 223-26-28, 537-14-33

Факс: (044) 458-10-73

E-mail: economy_2008@ukr.net

www.economy.in.ua

Засновники:

Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості

України,

ТОВ "Редакція журналу

"Економіка та держава"

Видавець:

ТОВ "Редакція журналу

"Економіка та держава"

Відділ інформації

Стаднік С. Б.

Відділ реклами

Чурсіна А. М.

Коректор

Мусяйченко В. П.

Технічне забезпечення

Ромашко Р. В.

Передрукування дозволяється лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Рекомендовано до друку Вченою Радою ІПК ДСЗУ 27.08.09 р.

Підписано до друку 27.08.09 р.

Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 22,6
Наклад — 1000 прим.

Папір крейдований, друк офсетний.
Замовлення № 2398.

Віддруковано у ТОВ «ДКС центр»
м. Київ, пров. Куренівський, 17
Тел. (044) 537-14-34

У НОМЕРІ:

Економіка та державо № 8/2009

<i>Актуально</i>	Презентація Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України 4
<i>Економічна наука</i>	<u>Зборовська О. М.</u> Теоретичні концепції матеріальної основи державного регулювання економіки 5
	<u>Дорошенко І. В.</u> Програми державного розвитку як фактор подолання економічної кризи в світовому масштабі (Американський та Європейський досвід) 8
	<u>Конопльова І. О.</u> Зовнішня торгівля Закарпатської області та України (до проблем управління економічними процесами регіону у контексті вступу України в ЄС) 11
	<u>Гончарова Н. П.</u> Роль держави у формуванні "Нової економіки" 17
	<u>Кириченко О. А., Кугря І. В.</u> Управління ризиками при кредитуванні малих та середніх підприємств аграрного сектору економіки 20
	<u>Кузнецова Т. К.</u> Вплив трансакційних витрат на прибутковість підприємств 25
	<u>Онищенко О. А.</u> Сучасна парадигма регулювання зовнішньої торгівлі 27
	<u>Вітковський О. С.</u> Ефективність стратегії диверсифікації діяльності в умовах нестабільного зовнішнього середовища 30
	<u>Белєйченко О. Г.</u> Чинники впливу на конкурентоспроможність економіки 33
	<u>Немогрук Н. М.</u> Удосконалення обліку, аналіз і аудит розрахунків з оплати праці 36
<i>Державне управління</i>	<u>Пантюхін В. О.</u> Адаптація світового досвіду організації місцевого управління в Україні 39
	<u>Терент'єва А. В.</u> Організаційні заходи та управлінські рішення в період надзвичайної ситуації та ліквідації її наслідків 43
	<u>Авраменко Н. В.</u> Аналіз тенденцій розвитку системи охорони здоров'я в Україні 45
	<u>Ільченко-Сюйва А. В., Бабій А. В.</u> Наднаціональність міжнародних економічних організацій як фактор творення державної економічної політики 48
	<u>Кондратюк Т. В.</u> Характеристика сфери сімейних відносин суспільств сучасного типу як об'єкта державного управління 52
	<u>Стойка А. В.</u> Соціалізація і мотивація економічних суб'єктів 56
	<u>Кривко Н. І.</u> Аналіз нормативно-законодавчої бази України щодо використання інформації з обмеженим доступом в органах виконавчої влади 59
	<u>Кризська Р. Ю.</u> Специфіка та пріоритетні напрями впровадження кластерної моделі регулювання інвестиційно-інноваційних процесів в Україні 62
	<u>Лобас І. В.</u> Порівняльна характеристика інноваційно-інвестиційних підходів до реалізації економічної політики в зарубіжних країнах 65
	<u>Лисенко Б. В.</u> Залучення інвестицій у будівництво соціального житла в малих містах України 68

У НОМЕРІ:

Економіка та держава № 8/2009

Державне
управління

<u>Мелешко М. І.</u> Проблеми і шляхи удосконалення зерно-продуктового підкомплексу та формування його інвестиційної привабливості	71
<u>Бабець І. Г.</u> Вплив державного регулювання економіки на міжнародне співробітництво регіонів (на прикладі Львівської області)	74
<u>Іщенко Г. Г.</u> Аналіз та прогноз природно-техногенної безпеки крупних міст із застосуванням нелінійних методів	78
<u>Левчук М. Г.</u> Моделі зв'язків з громадськістю органів місцевого самоврядування	81
<u>Гаврилюк А. М.</u> Інформаційна складова туристичної індустрії як чинник демократизації українського суспільства	84
<u>Плющ В. О.</u> Державні послуги: теоретичні аспекти та практика нормативного закріплення ...	87
<u>Захарія С. Я.</u> "Політичне лідерство" та "політичне керівництво": сутність понять	89
<u>Купріяненко Л. В.</u> Розробка стратегій комунікативних кампаній у різних сферах державного управління	91
<u>Шпак Ю. В.</u> Державне регулювання аграрного сектору національної економіки в системі макроекономічних пропорцій за сучасних умов глобалізації ринків	95
<u>Руликівський В. П.</u> Методичний підхід до формалізації задачі державного управління розвитком агропромислового комплексу з врахуванням потреб держави у забезпеченні продовольчої безпеки	99
<u>Яценко О. А.</u> Контроль за діяльністю іноземних військових формувань з боку місцевих органів влади у Криму	102
<u>Рябко І. В.</u> Механізми державного управління в контексті законодавчого забезпечення відносин держави і Православної Церкви в Україні	106

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

- відомості про автора (авторів): ім'я, по батькові, прізвище, вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи, службова і домашня адреси (з поштовим індексом), контактний телефон;
- УДК;
- назва статті мовою оригіналу та англійською мовою;
- коротка анотація (2—4 речення) мовою оригіналу та англійською мовою;
- ключові слова;
- текст статті повинен мати такі необхідні елементи: вступ (формулюється наукова проблема, ступінь її вивченості, актуальність тієї частини проблеми, якій присвячена стаття), постановка задачі (формулюються мета і методи дослідження), результати (викладається система доведень запропонованої гіпотези, обґрунтовуються наукові результати), висновки (вказується наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження, перспективи подальших розробок з цієї теми). Розділи повинні бути виділені;
- обов'язковий список використаних джерел у кінці статті;
- обсяг статті — 12—25 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків);
- шрифти найпоширенішого типу, текстовий шрифт та шрифт формул повинні бути різними;
- ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно у **чорно-білому** вигляді. Посилання на ілюстрації в тексті статті обов'язкові. До графіків та діаграм мають бути подані таблиці, на основі яких вони збудовані;
- разом із друкованою статтею треба подати її електронний варіант на CD носії або електронною поштою. Файл статті повинен бути збережений у форматі DOC для MS Word. Схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, JPG, в імені яких зазначається номер ілюстрації у статті, наприклад pict 4.tif.

Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Надані матеріали не повертаються.

Адреса редакції: 04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29
для листування: 04112, м. Київ, а/с 61; economy_2008@ukr.net
Тел.: (044) 458-10-73, 223-26-28, 537-14-33

А. В. Стойка,
к. н. держ. упр., ДонДУУ

СОЦІАЛІЗАЦІЯ І МОТИВАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ

У статті проаналізовано взаємодію між соціалізацією і мотивацією економічних суб'єктів, досліджено особливості еволюції мотивації за різних історичних моделей соціалізації, виявлено вплив мотиваційних інструментів на соціалізацію економічних суб'єктів і доведено, що механізм соціалізації постійно ускладнюється і в його структурі відбувається зміна пріоритетності економічних і позаекономічних мотивацій, яка проявляється у розширенні економічної свободи і незалежності економічних суб'єктів.

АКТУАЛЬНІСТЬ

Розвиток ринкових відносин в Україні передбачає формування нової системи соціального захисту населення, яка враховує кардинальні зміни відносин власності, економічного статусу людей, а також джерел, рівня, складу і структури їх доходів. Процес становлення ринкового механізму соціального захисту населення в Україні ускладнений багатьма обставинами. Серед них найперше слід виокремити складність розвитку української економіки, зниження усіх макроекономічних показників. Так, за офіційними даними, з 1990 по 2005 роки наша держава втратила майже половину свого промислового і сільськогосподарського потенціалу. Фактично відбувається деіндустріалізація економіки країни, причому випереджаючими темпами скорочується виробництво у машинобудуванні. Порушення структури виробництва привело до гіпертрофованих масштабів безробіття, що зазвичай характеризує період депресивної стабілізації, що проявляється у диференціації доходів, яка спричиняє суттєве розшарування суспільства. По суті, створено ситуацію, коли економічні реформи повинні узгоджуватися з державними діями, спрямованими на соціальний захист населення.

Ринкова трансформація обмежилася найпростішими в інституціональному плані перетвореннями: утвердженням свободи цін, приватної власності, свободи торгівлі. Вона, не подолавши кризу (деформацію) трудової етики і мотивації, а навпаки, посилила її, зорієнтувавши економічних суб'єктів в основному на майновий перелік вже існуючих капіталів через посередницьку діяльність. Стимулююча роль зарплато-трудоного блоку економічних відносин у процесі ринкового перетворення зменшилася і має тенденцію до подальшого зниження. Тобто з особливою гостротою постає завдання визначення основних складових

мотиваційного механізму, який є спроможним більш ефективно соціалізувати економічних суб'єктів.

Проблематика статті набуває актуальності, зважаючи на думку Г. Ляхович, яка підкреслює першочергову потребу при формуванні соціальної політики "враховувати сам факт, що соціальна політика підвищує здатність суспільства підтримувати економічну конкуренцію завдяки соціальній злагоді, стабільності та правовим нормам, а також сприяє досягненню економічного успіху в глобальній економіці через високий рівень продуктивності, творчу ініціативу та громадську довіру. Отже, у будь-якій економіці соціальна політика є частково науковим і адміністративним суб'єктом, частково — інструментом вияву громадських почуттів" [1, с. 5].

На цьому тлі метою статті постає визначення взаємодії між соціалізацією і мотивацією економічних суб'єктів. Це у свою чергу потребує вирішення певних завдань:

— визначення особливостей еволюції мотивації за різних історичних моделей соціалізації;

— виявлення впливу мотиваційних інструментів на соціалізацію економічних суб'єктів.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Виділення історичних типів соціальної адаптації економічного суб'єкта не є тотожним суспільним формациям. Наприклад, Д.Белл, виділяв аграрну (передіндустріальну), індустріальну, постіндустріальну стадії розвитку технічного рівня виробництва як основу формування взаємовідносин між людиною і природою, відмінностей мотивації людської діяльності і джерел розвитку виробництва. З його точки зору, у постіндустріальній стадії "створюються умови для реального особистого зростання, перетворення індустріальної

самореалізації у першочергову мету кожної конкретної людини" [2, с.6]. При цьому підкреслимо, що моделі соціалізації населення є теоретичною абстракцією, що вказує на реально існуючі виробничі відносини. Тому не може бути абсолютного відтворення в моделі мотиваційних особливостей поведінки реальних економічних суб'єктів, які завжди є суб'єктивно-конкретними і, звичайно, більш колоритними ніж пропоновані у моделі. Так само перехід до наступної моделі не призводить до повного і всебічного зникнення попередньої. Складові цих моделей можуть бути присутні у різних суспільних умовах — в межах дослідження визначимо, які з них є переважаючими для сучасного періоду розвитку економіки країни.

Доіндустріальний тип соціальної адаптації був характерним для епохи формування виробничих відносин капіталізму. Найважливішим моментом механізму соціалізації даного типу є особливості взаємодії і взаємопротистояння праці і капіталу. З точки зору соціалізації, формування потреб найманого робітника здійснювалось під впливом не всього комплексу життєдіяльності суспільства, а тільки умов відтворення його робочої сили. Для доіндустріального періоду економічного розвитку є характерними слабкі соціальні взаємозв'язки у відтворенні робочої сили, нерозвиненість інституціональної системи, значна роль впливу державних органів організаційного управління.

Найбільш впливовими соціалізуючими мотивами економічних суб'єктів в цих умовах є, по-перше, оплата праці як форма реалізації найманого робітником власності на робочу силу (потреби більш високого гатунку, проблеми соціального статусу працівника, самовираження людини у праці не стали настільки важливими). По-друге, мотивація до праці як діяльності, яка була присутньою для власників капіталу. Здебільше соціальна адаптація призводила до відтворення людини через результати праці і зводилася до відтворення життєво необхідних засобів. При цьому відтворення робочої сили в межах індивідуального споживання було підпорядковане потребам капіталу [3, с. 79].

За таких економічних умов соціалізація здебільшого здійснювалась на фазі виробництва і сприяла формуванню юридично самостійних економічних суб'єктів — найманого робітника і підприємця, знайомих з фабричною дисципліною, роботою в колективі, виконанням функціональних обов'язків і організаційних розпоряджень, тобто, засвоєнням певних норм поведінки, які забезпечували їх виживання не тільки у виробничому процесі, але й у всій системі капіталістичного виробництва.

Наступна модель соціалізаційної адаптації — індустріальна, сформувалася в умовах розвинутих капіталістичних відносин. В межах цих відносин були посилені самостійність і незалежність робітника як економічного суб'єкта. Основою соціалізації став індустріальний спосіб мислення і ба-

чення світу, урбаністичний спосіб життя, що значно збільшило зовнішній вплив на середовище, у якому формуються потреби всіх економічних суб'єктів суспільства. З одного боку, розвиток комунікацій і засобів інформації, демократизація і відкритість суспільства різко збільшили вплив рівня і стилю життя на формування потреб всіх соціальних груп населення, породжуючи відповідні економічні потреби. З іншого боку, держава, церква, інститути права утвердили повагу до власності, праці, добробуту, родинного процвітання, що суттєво розширило спектр суспільних умов, які почали впливати на формування соціально-економічних потреб населення.

В цих умовах до механізму трудової мотивації в межах соціалізації додаються нові елементи. В індустріальній системі зростає інтенсивність праці, що призводить, по-перше, до збільшення доходу робітника і, по-друге, до його підпорядкування функціональним особливостям організації праці (наприклад, системи тайлоризму і фордизму). На цій основі здійснюється значне підвищення рівня і зміни стилю життя, так що отримання фінансової, економічної, психологічної самостійності у виробництві призводить до розповсюдження трудової етики на відносини розподілу, обміну і споживання у суспільстві [4, с. 59; 5, с. 73].

Соціально-ринкова модель соціальної адаптації населення відповідає постіндустріальному етапу розвитку економіки. Вона характеризується суттєвим зростанням ролі позаекономічних потреб економічних суб'єктів при створенні системи мотивів життєдіяльності. В структурі постіндустріальної системи мотивації поряд з доходами від роботи з'являються наступні соціалізаційні елементи: а) соціальне страхування; б) інші виплати за соціальними програмами; в) заощадження; г) доходи від власності (цінні папери, нерухомість, закладні тощо). При цьому економічний суб'єкт має високий освітній рівень (середню чи вищу спеціальну освіту), веде цивілізований спосіб життя, є достатньо культурною людиною, має розвинуті інтереси, так що на перший план виходять потреби у соціальному статусі, соціальних контактах, соціальній оцінці.

Трудова винагорода починає зі все зростаючою мірою виступати як засіб соціальної оцінки і соціального статусу. При цьому, по-перше, суттєво розширюються межі і джерела отримання винагороди, так що оплата праці не тільки підприємця чи менеджера, але й найманого працівника починає залежати від участі в управлінні виробництвом, забезпечуючи більш високі кінцеві результати виробництва. По-друге, завдяки посиленню соціальної орієнтації виробництва матеріальна винагорода виступає як символ приналежності до певної соціальної групи, що веде до створення соціальної атмосфери і в середині організації, і в суспільстві в цілому. Розширення функцій винагороди за працю до рівня участі робітників у процесі прийнят-

тя рішень при управлінні виробництвом і організацією в цілому веде до формування почуття єднання з організацією, коли її потреби і інтереси стають важливим мотивом трудової діяльності. Це є умовою подальшого розвитку тенденції до соціалізації економіки, яка призводить до поступового перетворення соціокультурних результатів економічного прогресу із побічних (вторинних) у домінуючі і мотиви соціальної адаптації населення.

Невід'ємність економічних і соціальних мотивів соціалізації населення суттєвим чином змінює економічний механізм мотивації, підвищуючи роль суб'єктивного начала у формуванні мети, що посилює процес перетворення моралі у потребу, утворюючи легітимну форму економічної поведінки. Цей процес все більше співвідноситься з інтересами як окремого економічного суб'єкта, виробничого колективу і різного роду державних інститутів, але й суспільства в цілому.

Такий розвиток реальної соціально-економічної дійсності докорінно змінює економічний і соціальний статус людини, що значним чином відбивається на формуванні стереотипів поведінки, прискорює детейоризацію праці і розвиток особистості [6, с. 56]. Сьогодні вже можна вести мову про поєднання нового і традиційного напрямів формування мотиваційних основ функціонування економічних суб'єктів, в межах якого демократизація і соціалізація економіки призводять до значної індивідуалізації особистості, що є передумовою розвитку потреби індивіда у самовираженні і самовдосконаленні. У такому випадку домінуючим мотивом економічної діяльності стає самовираження у процесі праці, тобто найбільш привабливим для індивіда стає сам процес праці як діяльності.

Можна вивести найбільш загальні ознаки такого процесу праці, який може слугувати самореалізації і розвитку людської особистості: відносна творча самостійність і незалежність у процесі праці, нетривіальність вирішуваних завдань, різноманітність функцій, дій, ситуацій, постійний поступ вперед з точки зору ускладнення вирішуваних завдань, виконуваних операцій тощо. Але на сучасному рівні розвитку продуктивних сил суспільства подібною працею може займатися дуже обмежене коло найманих працівників підприємств: менеджери, провідні вчені, інженери і ін.

Якщо вести мову про результати роботи з наймою осіб з творчим типом мотивації, то вони вкрай суперечливі. З одного боку, така робота може забезпечувати власнику підприємства колосальні доходи внаслідок непростой, високопродуктивної, але й унікальної (дуже рідкісної) праці цих робітників і її результатів. З іншого боку, дуже непросту втримати таку людину у рамках "найманого робітника", тому велика ймовірність розірвання угоди про найом саме з боку праці, а не капіталу [7, с. 94].

Характеризуючи ці відносини з точки зору соціальної адаптації економічних суб'єктів, зазначимо суттєві

зміни, які сталися в межах виробництва як формального економічного відношення [8, с. 71; 9, с. 43]:

1) виникає залежність власника засобів виробництва від найманого робітника, який володіє продуктивною силою. З цієї точки зору, один економічний суб'єкт — найманий робітник, використовує належний іншому економічному суб'єкту — підприємцю капітал (засоби виробництва або грошовий капітал) для задоволення власних потреб (у творчій праці);

2) функції економічного суб'єкта, власника засобів виробництва трансформуються у такі, що забезпечують загальні умови функціонування творчої праці як самого підприємця, так і найманого робітника;

3) відносини купівлі-продажу робочої сили найманого працівника з боку власника засобів виробництва, в цих умовах є формальним затвердженням організаційних особливостей здійснення економічними суб'єктами притаманних їм функцій.

При цьому зауважимо, що запропонований еволюційний ряд просування людських потреб від примітивних до потреб більш високого порядку, не представляє собою угрупованої послідовності мотиваційних типів і відповідних їм форм соціальної адаптації економічних суб'єктів. В межах кожного історичного періоду існує певний набір мотиваційних типів, які характерні для різних категорій економічних суб'єктів. Так, в епоху формування капіталістичних економічних відносин, коли переважна більшість економічних суб'єктів належала до робітників фізичної праці, у яких утворювався індустріальний мотиваційний тип економічної поведінки, інженери і управлінецькі капіталістичних підприємств володіли в якійсь мірі соціальним типом мотивації, а деякі з них — творчим. Тому правильніше вести мову про превалювання тих чи інших мотивацій загальної економічної поведінки у межах соціалізаційної адаптації економічних суб'єктів.

Перехід до структури соціалізації з позиції системного уявлення про людину, зростання значення цілісності особистості зумовило доцільність дослідження короткострокових і довгострокових елементів мотиваційної поведінки економічних суб'єктів [10, с. 94]. Загально визнано, що оціночні показники ступеня розвиненості економічного суб'єкта як особисті, його особистісні характеристики передбачають різні "пороги чутовості" у час [11, с. 247]. Отже, творчу і соціальну активність неможливо оцінити упродовж короткого часу. Їх можна "виміряти" лише за більш довготривали термін, тому, соціальна адаптація та кож повинна бути визначеною в межах цього періоду. Віддалена мотивація всіх без винятку економічних суб'єктів, на всі часи і назавжди, спрямована на досягнення ними соціально економічних результатів.

Порівняльний аналіз короткострокової і віддаленої мотивації дозволяє виділити три взаємозалежні фактори, які є соціалізуючими з точки зору здійснення віддаленої моти

вації економічних суб'єктів — це освіта, стаж і кваліфікація [12, с. 114]. Стимулювання освітнього, професійно-кваліфікаційного розвитку економічного суб'єкта, із закріпленням його в межах виробничих відносин відповідає принципам соціальної адаптації, як на рівні підприємства, так і на рівні суспільства в цілому. Віддалена мотивація конкретного пов'язана з перспективами професійного, кваліфікаційного, освітнього зростання удосконалення всього життя, у чому зацікавлений і сам індивід (адже це відповідає його потребам у самореалізації) і суспільство. З цієї точки зору, стратегічний рівень державного управління здійсненням виробничих відносин спрямований через віддалену мотивацію функціонування економічних суб'єктів на реалізацію життєво осмислених механізмів соціалізації. А підтримка короткострокової мотивації виробничої діяльності економічних суб'єктів формує направляючу функцію.

У сучасній західній економічній літературі існує кілька напрямків державної підтримки формування механізмів соціалізації. Наприклад, Т. Пітерс і Р. Уотерман приводять у своїй книзі слова Б. Беттелхейма: "Якщо ми сподіваємося жити не просто від моменту до моменту, а в життєвому усвідомленні нашого існування, то наша найбільша потреба і найважче досягнення полягає у тому, щоб знайти сенс нашого життя". Дж. Шервуд зазначає, що в загальному сенсі життєдіяльності "...перспектива змушує людину повірити у свою корисність і значимість" [13, с. 13].

Розвиток державою механізмів соціалізації здійснюється шляхом, поперше, закріплення у населення широкого спектра моральних стимулів до суспільно корисної праці та, по-друге, вироблення основ соціальної філософії через формування традицій, ритуалів, направлених на виховання національної гордості за економічні досягнення. При цьому на практиці західний соціально-економічний менеджмент відзначається тим, що ці два напрями використовуються системно. Саме їх системність, при врахуванні державного чинника впливу на функціонування всіх економічних суб'єктів в країні, дозволяє вести мову про використання віддаленої трудової мотивації як стратегії соціалізації, що дуже влучно застосовується у практиці західного менеджменту.

Саме цей аспект соціалізації пов'язаний з психологічним закріпленням за працею сутності потреби як вищої форми життєдіяльності людини, тобто мірила цінності самої людини. Таким чином, йде перехід до інформаційно-творчого типу соціалізаційної адаптації, при якому головним є не речовий результат, а прояв відношення здатності людини до самовідтворення. Як відомо, творчість — це діяльність людини, що сприймається нею як породження внутрішнього потягу до самореалізації і така, що передбачає її у якості мети. Для даного типу соціалізації характерний пріоритет позаекономічних мотивів і соціокультурних

факторів. Це накладає свій відбиток на весь механізм соціальної адаптації.

На основі попереднього аналізу можна дістати висновок, що на формування і розвиток типів соціалізації впливають наступні фактори:

- тип виробничих відносин;
- соціально-економічний механізм мотивації;
- перевага типу потреб індивіда і економічного суб'єкта (економічні, соціальні, творчі потреби, тощо);
- рівень освіти економічних суб'єктів;
- ступінь розвитку економічного і інституціонального середовища.

Зміна типів соціалізації (доіндустріальна, індустріальна, соціально-ринкова і інформаційно-творча моделі) надає змогу зробити висновки, які мають важливе значення для розгляду процесу державного впливу на становлення ринкового механізму створення суспільно ефективних суб'єктів економічної діяльності у нашій країні.

Потрібно зазначити, що механізм соціалізації постійно ускладнюється. В його структурі відбувається зміна пріоритетності економічних і позаекономічних мотивацій, яка проявляється, по-перше, у розширенні економічної свободи і незалежності економічних суб'єктів, що веде до підвищення їх відповідальності як за свій економічний добробут, так і за свій соціально-економічний статус; по-друге, йде постійне організаційно-управлінське посилення інституціональних основ соціально-економічних відносин, які утворюються в межах функціонування економічних суб'єктів, так що не тільки відносини виробництва і розподілу, але й відносини обміну і споживання перетворюються на об'єкт жорсткого державного регулювання; по-третє, внаслідок невинного розвитку соціалізації економіки відбувається висування на перший план соціальної адаптації здійснення соціальних потреб населення, які набувають пріоритетного значення. Саме посилення соціальної орієнтованості економіки визначає зростання ролі надоекономічних мотивацій і зміну структури складових механізму соціалізації.

На підставі викладеного можна дійти певних висновків.

На формування і розвиток типів соціалізації впливають такі фактори, як тип виробничих відносин, соціально-економічний механізм мотивації, перевага типу потреб індивіда і економічного суб'єкта (економічні, соціальні, творчі потреби тощо), рівень освіти економічних суб'єктів, ступінь розвитку економічного і інституціонального середовища.

Механізм соціалізації постійно ускладнюється, в його структурі відбувається зміна пріоритетності економічних і позаекономічних мотивацій, яка проявляється, по-перше, у розширенні економічної свободи і незалежності економічних суб'єктів, що веде до:

- по-перше, підвищення їх відповідальності як за свій економічний добробут, так і за свій соціально-еко-

номічний статус;

— по-друге, постійно поглиблюється організаційно-управлінське посилення інституціональних основ соціально-економічних відносин які утворюються в межах функціонування економічних суб'єктів;

— по-третє, внаслідок невинного розвитку соціалізації економіки відбувається висування на перший план соціальної адаптації здійснення соціальних потреб населення, які набувають пріоритетного значення.

Тож посилення соціальної орієнтованості економіки визначає зростання ролі надоекономічних мотивацій і зміну структурних складових механізму соціалізації.

Подальші дослідження автор планує присвятити визначенню складових механізму соціалізації індивіда і процесу управління ним, що надасть змогу створити систему стратегічного управління в діяльності органів державної влади соціального спрямування адекватну сучасним умовам господарювання.

Література:

1. Ляхович Г.І. Економіко-фінансові механізми здійснення державної соціальної політики в перехідних умовах / Автореф. дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — К., 2004. — 20 с.
2. Bell D. The Cultural Contradictions of Capitalism. — L., 1976.
3. Зиненко В.Ю. Механізм включення работника в хозяйственную деятельность // Социологические проблемы интенсификации социально-экономического развития. — Сб. тр. вып. 7. — М.: ВНИИСИ, 1987. — С. 78—80.
4. Збарський М. Інтереси — рушійна сила суспільного прогресу // Економіка України. — 1999. — № 7. — С. 58—67.
5. Ильин А.И. Личный фактор общественного производства и проблемы его активизации. — М.: Наука, 1991. — 246 с.
6. Завадський І., Червінська Л. Чинники мотивації персоналу в менеджменті // Економіка України. — 1999. — № 9. — С. 53—59.
7. Дмитренко Г. О механизме мотивации труда // Экономика — 1991. — № 3. — С. 93—96.
8. Дятлов С.А. Основы теории человеческого капитала. — СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 1994. — 160 с.
9. Дятлов С.А. Рабочая сила в системе рыночных отношений. — СПб.: изд-во СПбУЭФ, 1992. — 116 с.
10. Гребнев Л.С. Философия экономики: (старые истины и новые мышления). — М.: Луч, 1991. — 154 с.
11. Аничкин А.И. Наука — техника — экономика. — М.: Экономика, 1989. — 383 с.
12. Волгин Н.А., Плакся В.И. Доходы и занятость: мотивационный аспект. — М.: Луч, 1994. — 263 с.
13. Шервуд Дж. Создание производственных структур с преимуществами конкуренции. — М.: Наука, 1991.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2009 р.